

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Chernobrov D. No laughing matter? How states use humour in public diplomacy. *LSE*. 2021. URL: <https://cutt.ly/uNwfQca>
2. Самойленко В. Чувство юмора – бесценное качество дипломата. *Полезный опыт*. 2016. С. 37–40. URL: <https://mgimo.ru/upload/iblock/72a/Юмор-Нефть%20и%20жизнь.pdf>
3. Klein S., Ingenhoff D. A Political Leader's Image in Public Diplomacy and Nation Branding: The Impact of Competence, Charisma, Integrity, and Gender. *International Journal of Communication*. 2018. Vol. 12. URL: <https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/8186>
4. Самохіна В. О., Ластовка К. І. Гумор у політиці (на матеріалі промов Б. Обами). 2010. URL: <https://cutt.ly/VNwf89E>
5. Дмитриев А. В. Социология юмора: Очерки. Москва: Наука, 1996. 214 с.
6. Жарт про згвалтування не те, що треба терпіти: Білий дім про «терпи, красуне» від Путіна. *BBC News Ukraine*. 2022. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-60329941>
7. «We Know How To Win. And We Will» / Dmytro Kuleba, Minister Of Foreign Affairs, Ukraine. *The Late Show with Stephen Colbert*. 2022. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=PjUHY2XgIxE>
8. Volodymyr Zelensky: Comedy and Politics. *Geohistory*. 2019. URL: <https://geohistory.today/volodymyr-zelensky-comedy-politics/>
9. Гумор став «сильним інструментом» Зеленського на світовій арені ОПУ. *Mind*. 2020. URL: <https://cutt.ly/NNwhhHb>
10. Сидренко С. Рік Зе-дипломатії: що отримала і що втратила зовнішня політика України за нового президента. *Європейська правда*. 2020. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2020/05/20/7110114/>
11. Гончаренко Р. Дебют Зеленського в Мюнхені: прийшов, побачив, розсмішив. *Made for minds*. 2020. URL: <https://cutt.ly/oNwhZ9P>
12. Стасюк І. Зеленський потролив Путіна з фейковим мікрофоном. *Хмарочос*. 2022. URL: <https://cutt.ly/6Nwjucw>

УДК 94(477):070:327

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ В ПУТІНСЬКІЙ СТАТТІ 2021 РОКУ: ПЕРСОНАЛЬНІ МАРЕННЯ ЧИ УСТАЛЕНІ НАРАТИВИ?

Ю. Д. Паламарчук, К. І. Мєлєксєцев

Анотація. Це дослідження зосереджено на аналізі статті В. Путіна «Про історичну єдність росіян і українців», з визначенням того, які з її змістів є характерним для ширшої московської політики пам'яті, а які розкривають особисті пустації диктатора. Порівнюючи меседжі глави Кремля з тими, які використані в авторській статті, опублікованій на російськомовній версії RT, можливо припустити, що диктатор підтримує пропаганду щодо української історії, яка вже відповідає «популярному зображенню історії», що вже існувало в московській суспільній свідомості. Проте більш примітними є спроби Кремля охопити іноземну аудиторію, а саме критика західних банків і капіталізму, призначена для лівих і правих радикалів, або додання українського перекладу статті, який якимось чином покликаний переконати українців, що їхня країна не повинна існувати.

Ключові слова: інформаційне протистояння, інформаційна війна, історія України, пропаганда, ЗМІ.

Початок історії української державності датується в історіографії від 882 р. – легендарного року заснування Русі; інші стверджують, що початок сучасної української державності слід датувати подіями Української революції 1917–1921 рр. Так чи інакше, протягом тривалої історії боротьби України за державність керівництво московії було зацікавлене в заангажованому трактуванні низки подій, в інформаційних впливах, які б підштовхували людей (серед них і власне українців) до віри в «спільну історію братніх народів», чи навіть в «єдиний російський народ, розділений ворогами». Диктуючи підкореним народам «правильні» трактовки їхньої історії, імперський центр намагався позбутися національних міфів, які б лягли в основи державотворення.

Обговорюючи сучасність, слід зазначити, що у 2021 р., передуючи масштабному вторгненню 2022 р., істеблішмент РФ (навіть особисто кремлівський керманіч) та проістеблішментські ЗМІ опублікували низку статей з метою донести до читача «правильну історію» московії та України як її частини. Той факт, що ці статті передували масштабній військовій кампанії проти України в 2022 р., підкреслює актуальність для московської влади та провладного агітресурсу історичної тематики для обґрунтування сучасних зовнішньополітичних рішень.

Мета статті – проаналізувати українські образи в путінській «історичній» статті від 12 липня 2021 р. з виокремленням типових історичних наративів, які можна знайти в московських засобах масової інформації.

Серед завдань статті: 1) розв'язання питання, «як саме у статті московського президента висвітлений образ давньої, нової та новітньої історії української державності?»; 2) розгляд того, чи відповідають заяви з путінської статті типовим описам історії на московських сайтах новин. Важливо зазначити, що завдання – НЕ порівняти «путінську історію» з роботами академічних істориків в РФ, а із «популярною історією», як вона подається типовому читачеві новин, а не досліднику. Отже, увагу потрібно приділити не академічній московській історіографії про Україну, а дослідженням з питань інформаційного протистояння.

Історіографія інформаційного протистояння навколо історії України може бути поділена на зарубіжну та українську. Зарубіжні дослідження поняття «інформаційне протистояння» часто розглядають його з технічного погляду (війна комп'ютерними засобами). Проте серед тих, що стосуються теми історії України, можна зазначити роботи, створення на замовлення аналітичних центрів («think-tanks»). Такими є дослідження М. Снегової для Інституту дослідження війни, яка розглянула засоби «маскування» московської експансії проти України в сучасну добу [1], робота Е. Ланге-Йонатамішвілі для НАТО, в якій дослідниця розкрила використання історичної пам'яті для побудови основи наративу москви проти України в інформаційній війні [2], інша аналітика на замовлення НАТО шведської авторки М. Джейтнер, яка комбінує огляд історичних (психологічних) та кібернетичних (технічних) аспектів інформаційного протистояння у своєму дослідженні [3]. Серед зарубіжних дослідників варта уваги робота польського історика К. Пешхава, який представив конфлікт України та москви у сфері інформації як частину тривалої війни проти Заходу [4]. Українські дослідники концентрувалися на маніпуляціях ідеєю менталітету та національної пам'яті як частинах інформаційного протистояння [5], зміни критеріїв «доказовості» історії для масового споживача в умовах «постправди» [6], інформаційних контратаках [7], а також зображенні московської інформаційної агресії як такої, що почалася раніше 2014 р. і була невід'ємною частиною московсько-українських відносин [8].

З огляду історіографії, де описується інформаційну агресію москвії проти України, можемо зазначити низку характеристик медійного представлення давньої та сучасної історії України в Москві. По-перше, протистояння за результатами агресії стало істотною проблемою, яка враховується при формуванні не лише зовнішньої політики України, а й при побудові образу нашої держави перед закордонними спостерігачами, – адже протягом багатьох років політики та «незалежні ЗМІ москвії» висвітлювали бажання нашої держави бути незалежною як таке, що неможливе і не є логічно обґрунтованим, створюючи цим низку вигідних для зовнішньої політики РФ образів: «Україна – квазідержавне утворення», «стирається спільна історія трьох братніх народів», а також «ілюзорність влади в Україні» [7, с. 19–20]. По-друге, з початку окупації територій Донецької та Луганської областей, а також анексії Криму у 2013–2014 роках в риториці «московського істеблішменту» з'явилася нова методичка: «народи лнр та днр», які хотіли та завжди хотітимуть бути разом зі своїм старшим братом, та «95 % населення за від'єднання від України» на будь-якій території, де ступила нога московського вояка [2, с. 36–38]. Чи відповідає таким та подібним тенденціям історіописання стаття конкретно кремлівського ватажка?

Звертаючись до аналізу статті керманіча москвітів В. Путіна «Про історичну єдність росіян та українців» 12 липня 2021 р., вартими уваги є наявні у статті постулати зливання історичного минулого України, Білорусі та РФ в одне ціле під назвою «Древнерусское государство». Кремлівський ватажок сторониться використання старої історіографічної назви «Київська Русь» (навіть з урахуванням того, що це поняття було відштовхуючим для понять «Московська Русь», «Новгородська Русь» тощо), аби позбутися навіть «випадкового» українського сліду в історії державотворення Русі, яку В. Путін вважає початком безперервної історії москвіщини. Стаття починається зі слів: *«І росіяни, і українці, і білоруси – спадкоємці Давньої Руси... Слов'янські та інші племена на величезному просторі – від Ладоги, Новгорода, Пскова до Києва і Чернігова – були об'єднані однією мовою (зараз ми називаємо її давньо-*

руською), господарськими зв'язками, владою династії князів Рюриковичів. А після хрещення Руси – й однією православною вірою» [9]. У тексті В. Путіна можемо спостерігати типове для московського національного міфу штучне розтягування «таймлайну історії московії» задля доведення історичної тяглості. Найбільш типовим прикладом може бути апелювання до «Древньої Руси» як точки відліку початку історії москви. Згадування давньоруської мови (з подальшого контексту в статті читачеві має стати зрозуміло, що з часом вона трансформувалася саме в московську) та православ'я допомагає читачеві цієї статті відчутти «правильність» висловлювань у тексті через використання важливих для деяких громадян рф чи України згадок про віру (насаджування сакральності «правильної історії» від москви, «грізності» будь-якого її «переписання»). Також варто згадати і про освічену частину населення, яка, почавши шукати правду «посередині», може схилитися до думок московського ватажка, оскільки використання знайомих понять, дат, образів (особливо сакральних) вкладає «свій» зміст у слова пропагандиста, і легкий шлях до висновків з питання, що орієнтується на вже тривалі політичні погляди людини роблять такі поверхові, короткі презентації історії «привабливими» для людської когніції [6, с. 24–27].

Аналізуючи цю статтю, слід також згадати, як саме описуються українські ендоніми ватажком московії: *«Назва „Україна” тоді використовувалася частіше у значенні, в якому давньоруське слово «окраїна» зустрічається у письмових джерелах ще з XII століття, коли йшлося про різноманітні порубіжні території. А слово „українець”, якщо судити також на підставі архівних документів, спочатку означало прикордонних служивих людей, які забезпечували захист зовнішніх кордонів»* [9]. Ми можемо побачити типовий метод створення образу меншовартості та меншої важливості українського народу як такого, причому з «абстрактними» посиланнями на «загальновідомі джерела», яких В. Путін не надає наприкінці статті (у другому випадку це взагалі, як можна зрозуміти з контексту, московські літописи, а в першому порубіжною територією керманіч визначив Переяславське князівство). У концентрації на заангажованому аналізі етимології українства спостерігається бажання московського бомонду знищити ідентичність українського народу шляхом стирання її зі сторінок історії, намагання зобразити «фальшивим», «новомодним», «неприродним», «фейковим» існування українців окремо від московитів (з контексту стає зрозуміло, що путінський титульний народ Русі – московити, а «окраїнці» – це штучно створене позначення жителів прикордонних територій, які чомусь опинилися навколо історичного центру, Києва).

Неможливо обійти стороною частину статті про опис «антигероя української держави» за баченням В. Путіна, а саме Симона Петлюри, а також «рейкового квазідержавного утворення – УНР»: *«У квітні 1920 року С. Петлюра (один з „героїв”, яких нав'язують сучасній Україні) уклав від імені Директорії УНР таємні конвенції, за якими – в обмін на військову підтримку – віддав Польщі землі Галичини і Західної Волині. У травні 1920 року петлюрівці вступили до Києва в обозі польських частин. На прикладі УНР видно, наскільки несталими були різноманітні квазідержавні утворення, які виникали на просторі колишньої Російської імперії під час Громадянської війни та смуту...»* [9]. На прикладі вище цитованих речень ми можемо спостерігати втілення поширеною московської стратегії на стирання не лише ідеї давньої української державності часів Русі, а й думки про формування нової української нації за часів Української революції. Намагаючись втілювати «сталій» історичний розвиток, В. Путін у такий спосіб намагається зобразити українську державність як помилку «Громадянської війни та смуту», як цікавинку історії, а не щось «варте» тяглості.

Продовжуючи огляд статті московського диктатора В. Путіна, слід розглянути також актуальне питання висвітлення української історії у складі СРСР. Кремлівський ватажок призначає радянську політику ключовою у зміцненні українства, водночас жертвами українізації виставляє нібито численних московитів, змушених відмовитися від мови та ідентифікації (ігноруючи збільшення, а не зменшення, етнічних росіян серед населення України за часів СРСР). Крім того, великим «досягненням» радянського керівництва, про яке В. Путін бідкається, але вважає вартим поваги з боку українців, є відмова від імперської концепції «триєдиного народу», ніби це було великою поступкою українству, а не констатацією банальної інформації про відмінність трьох народів: *«Коренізація, безумовно, зіграла велику роль у розвитку і зміцненні*

української культури, мови, ідентичності. Разом з тим під виглядом боротьби з так званим російським великодержавним шовінізмом українізація часто нав'язувалася тим, хто себе українцем не вважав. Саме радянська національна політика – замість великої російської нації, триєдиного народу, що складається з великоросів, малоросів і білорусів – закріпила на державному рівні положення про три окремих слов'янських народи: російський, український і білоруський» [9].

Слід зазначити, що В. Путін – один з авторів активного створення ілюзії «спільного історичного минулого» протягом понад двадцяти років (у цьому випадку говориться про відрізок часу від 24 серпня 1991 року), а саме щодо сприйняття факту розпаду СРСР як «геополітичної катастрофи», як чогось негативного й історично неправильного. Як наслідок – підготовка населення війною інформаційною до війни конвенційної, іти на «спецоперацію звільнювати братів-українців». У цьому контексті варте уваги парадоксальне ставлення диктатора-кадебіста до радянської системи: цінування ідеї «союзу» як нової форми імперії, але критика прогресивних, інтернаціоналістських, плюралістичних лозунгів, які (хоча б як ширма) слугували більшовикам у їхній пропаганді часів створення СРСР. Свій негатив щодо радянського «новоробу» диктатор переносить на своє ж міркування про те, що Україна – це щось міфічне та вигадане лише за часів ленінської доби задля того, щоб легше було позначити «крайні території союзу». Крім того, землі Війська Запорозького Низового та Кримського Ханства, завойовані імперією Романових лише в кінці XVIII ст., стають у В. Путіна «історичною Росією, за рахунок якої розширили Україну», бо, бач, цих земель ще не було у складі Гетьманщини, коли та стала васалом московського царату: *«Таким чином, сучасна Україна – цілком і повністю дітище радянської епохи. Ми знаємо і пам'ятаємо, що значною мірою вона створювалася за рахунок історичної Росії. Досить порівняти, які землі возз'єдналися з російською державою в XVII столітті і з якими територіями УРСР вийшла зі складу Радянського Союзу»* [9].

Проте, чи є путінські слова його персональною забавкою, чи вони відповідають тій концепції про історію, яка популяризується на московщині? На думку авторки статті, для московського істеблішменту апеляція до історичного минулого України, але з висвітленням усіх подій у світлі «неіснування української держави» є досить типовою. Тобто В. Путін з погляду московського бомонду, офіційних медіа та їх лояльних слухачів не написав якоїсь маячні, а культурно пожурих українство щодо незнання власної «правдивої» історії. Як приклад, опублікована на російській версії RT стаття москвинського автора А. Закваскіна під назвою «Одержима революцією: як Україна 100 років доводить свою незалежність», де автор, доводячи неможливість існування української держави, суперечить сам собі (українці водночас підіймають націоналістичні та антимосковські настрої, але при цьому чомусь не зацікавлені в суверенному статусі!): *«...ідея оформлення незалежності досі стоїть на порядку денному. Україна опинилася у великій економічній та політичній залежності від зовнішніх сил. Розуміння сенсу незалежності в сучасній Україні не знаходить адекватного пояснення у політологів. ...політичний курс керівництва країни з 2014 року не змінився, а націоналістичні та антиросійські настрої продовжують рости... У суверенному статусі країни не зацікавлена ані політична еліта, ні населення. Якщо Україна матиме можливість приєднатися до Польщі, щоб стати частиною ЄС, вона це зробить. Можна скільки завгодно бити себе в груди і повторювати пафосні мови про незалежність, але за всім цим нічого не варте. Україна може бути або частиною російської держави, чи Диким полем...»*.

Тут ми можемо спостерігати, що ця стаття RT не була переведена іншими мовами. Тобто для російськомовної аудиторії показують такий специфічний історично-політичний аналіз подій (у цьому разі обговорення існування незалежності України), який має підвести читача до «цілком логічної думки», що Україна та українці не бажають боротися за незалежність, а більше зацікавлені у приєднанні чи до Польщі, чи до Московії, особливо останній варіант з боку автора подається як найбільш реалістичний і правильний, зважаючи на «велике та довге братнє минуле двох, тепер розділених силою народів», а також на московський ресурсний вплив щодо української економіки. Слід також сказати, що при тому, що початок статті покритий наріканнями на дії української влади (особливо з 2014 р.), які йдуть у супереч московським геополітичним загарбницьким інтересам, автор статті парадоксально не вважає бажан-

ня українців у 1991 р. відділитися від СРРС та реальні наміри захищати свій суверенітет, та кож доводом «небажання незалежності» автор бідкається зростанням націоналізму в Україні, який, на його думку, разом із «русофобією» є найбільшими проблемами з 2014 р., але підсумовуючи автор згаданої статті каже, що в незалежності (яка є основою націоналістичної ідеології) українці зовсім не зацікавлені.

До подібної ідеї підводить читача й В. Путін, розповідаючи про те, що це «Російська Федерація ... багато чого зробила, щоб Україна відбулася як незалежна країна», а українці просто «стали міфологізувати і переписувати історію, викреслювати з неї все, що нас об'єднує». Але ж якщо українці нібито й не бажають бути незалежними, то що змушує їх не здаватися загарбникові? У цьому контексті кремлівський керманіч пропонує читачеві відповідь у стилі вестернофобії: «Олігархи, які, пограбувавши народ України, вкрадене тримають у західних банках і готові продати матір рідну, щоб зберегти капітали» (тут іде апеляція не лише до московського чи українського читача, а й до лівих та правих угруповань: одні почують тут критику капіталізму, інші – критику західних банків під керівництвом «глобалістів»); «західні автори проекту „антиросія”» (повідомлення для західної аудиторії, що ідея України та українства керується глобалістськими агенціями на Заході); «західні країни безпосередньо втрутилися у внутрішні справи України, підтримали переворот» (легітимізація власної агресії) [9].

Отже, українські історичні образи у статті В. Путіна від 12 липня 2021 р. зображені як ілюзорні, міфічні, тимчасові міражі на фоні тривалої історії «триєдиного російського народу». Українство виступає негативним образом, на який автор навішує свою критику найрізноманітніших сторін і формацій. Заяви В. Путіна можуть здатися «маячнею» лише для аудиторій із сусідніх московії країн, в яких є розуміння про схильність московського керівництва щодо трактування історії навколишніх народів (Україна, Грузія, Польща, країни Балтії). Водночас західні читачі отримують лише «ще одну думку щодо історії» (з «пікантними» подробицями для радикальних лівих і правих противників глобалізму), а московська аудиторія знайомиться з уже відомими для них постулатами – в їхніх ЗМІ такі думки поширені й поза путінськими писаннями, тож повідомлення вкладаються у світогляд. Зауважимо, що всі ці повідомлення, спрямовані на заперечення реальності України та українства, були перекладені на сайті кремля й українською мовою, тобто були сподівання й на українську аудиторію, якій В. Путін без посилань чи доказів мав якось «відкрити очі» на те, що вони, насправді, не існують, а є помилкою політичних експериментів В. Леніна, Австро-Угорщини та абстрактного Заходу загалом.

Abstract. This study is centered on the analysis of Vladimir Putin's article "On the historical unity of Russians and Ukrainians", seeing which of its contents are characteristic of a wider Muscovite policy on memory politics, and which depict the dictator's personal ramblings. Comparing the Kremlin chief's messages with those used in an op-ed article, posted on a Russian language version of RT, we note how the dictator espouses propaganda on Ukrainian history already consistent with a "popular history depiction" that has already existed in Muscovite public consciousness. More notable, however, are the Kremlin's attempts to reach foreign audiences, such as the included critique of western banks and capitalism, intended for left-wing and right-wing radicals, or the Ukrainian translation, somehow meant to convince the Ukrainians that their country should not exist.

Keywords: information warfare, information war, history of Ukraine, propaganda, media.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Snegovaya M. Putin's Information Warfare in Ukraine. *Institute for the Study of War*. 2015. URL: <https://www.understandingwar.org/report/putins-information-warfare-ukraine-soviet-origins-russias-hybrid-warfare>
2. Lange-Ionatamishvili E. Analysis of Russia's information campaign against Ukraine. Riga: NATO Strategic Communications Centre of Excellence, 2014–2015. 40 p.
3. Jaitner M. Russian Information Warfare: Lessons from Ukraine. *Cyber war in perspective: Russian aggression against Ukraine*. Tallinn: NATO CCD COE Publications. P. 87–94.
4. Pierzchała K. Information Warfare Between Russia and Ukraine: A Cause of War for the West? *Polish Political Science Yearbook*. № 48(1). P. 103–111. DOI: 10.15804/ppsy2019106
5. Чорномаз Б. Національна пам'ять і менталітет в інформаційній війні. *Емінак*. 2018. № 4(2). С. 79–86.
6. Mieliekiestev K. The "Post-truth era" and its effects on public perception of Georgian and Ukrainian history. 15th International Silk Road virtual conference. Conference Proceedings (Silk Road 2020) = *საზღვრეშორის გზის მღ-15*

დისკანციური სერთაშორისო კონფერენცია. Silk Road Conferences. October 09–10. Tbilisi, Georgia, 2020. pp. 24–32.

7. Мелєкєсєв К. І. «Мала Росія» та українська контратака в інформаційному протистоянні навколо історії. *Матеріали наукової конференції професорсько-викладацького складу, наукових працівників і здобувачів наукового ступеня за підсумками науково-дослідної роботи за період 2019–2020 рр. (квітень–травень 2021 р.)*. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2021. С. 19–20.

8. Mieliekiestsev K. I. On the origins of geopolitical and information warfare preparations for the war against Ukraine by the Russian Federation in the pivotal moments of the contemporary Russian-Ukrainian relations. *The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects: Scientific monograph*. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2022. 1436 p. DOI: 10.30525/978-9934-26-223-4-72.

9. Стаття Володимира Путіна «Про історичну єдність росіян та українців». *Кремль*. 12 червня 2021 р. URL: <http://kremlin.ru/events/president/news/66182>

10. Закваскин А. Одержимая революцией: как Украина 100 лет доказывает свою независимость. *RT*. 23 июня 2017 р. URL: <https://russian.rt.com/ussr/article/402624-ukraina-bitva-za-nezavisimost-istoria>

УДК: 347, 156+94 (477)

ЖІНКИ У СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ ГЕТЬМАНЩИНИ

О. І. Піддубна, І. В. Пятницькова

Анотація. У статті визначено впливових жінок часів української козацької держави. Серед них дружини Богдана Хмельницького Олена та Ганна, його донька – Олена, мати гетьмана Івана Мазепи – Марія Мазепина. Проаналізовано їх діяльність та визначено значення у суспільно-політичному житті України XVII–XVIII ст.

Ключові слова: жінка, гетьман, Гетьманщина.

Важко переоцінити роль жінки в часи Гетьманщини, адже вона була активним членом суспільства. Тодішня свобода в економічному плані, юридичні права створювали можливості для цього. Варто зазначити, що важлива позиція жінки у суспільному житті українського народу вирізняла його з-поміж інших європейських народів. Вона брала свої витoki з князівських часів. Історія України зберігає багато імен жінок, які, не дивлячись на важкі тогочасні реалії, зуміли посісти важливе місце в суспільстві, прямо чи опосередковано впливали на політичні процеси. Роль жінок була яскраво помітною, а подекуди і ключовою [7, 59].

Одним із перших на високу суспільну, політичну вагу жіноцтва доби Війська Запорізького звернув увагу польсько-український історик XIX ст. Й. Ролле. У подальшому діяльність відомих жінок цієї доби досліджували О. Апанович [1], О. Луговий [7].

Мета цієї наукової розвідки полягає у визначенні впливових жінок часів української козацької держави, аналізі значення їхньої діяльності в суспільно-політичному, культурному житті України.

Однією із найцікавіших та найсуперечливіших особистостей середини XVII ст. була друга дружина Богдана Хмельницького, Олена, яку порівнювали з Оленою Троянською [7, 62]. Постать Олени неоднозначно оцінювали в історіографії. Певний період часу лідирувало негативне ставлення до неї. Досить поширеною є думка, що історія кохання супротивника Хмельницького – Чаплинського, – є пізньою легендою. Деякі дослідники, вивчаючи біографію гетьмана, взагалі оминали постать Олени.

Послугуючись найбільш вірогідною версією, Олена була сиротою і проживала в будинку Богдана Хмельницького, який був її опікуном. Після смерті першої дружини Хмельницького Олена допомагала йому по господарству. Підстаркуватий Д. Чаплинський, у якого були претензії на землі Хмельницького, був закоханий в Олену. Скориставшись відсутністю гетьмана, Д. Чаплинський вчинив наїзд на маєток гетьмана, забравши усе цінне та Олену, а згодом одружився на ній за католицьким обрядом, ймовірно, бажання дівчини у Речі Посполитій нікого не цікавили.

Однак у складеному списку, де вказувалися злочини, які скоїв Д. Чаплинський, не йшлося про викрадення дружини. Проте малоімовірним є факт, що гетьман зазначив би у списку про викрадення жінки, бодай таке і було насправді. Адже сенатори і магнати посміялися з його побажань на відшкодування збитків та в повернення Суботова. Можна припусти-